Fin biografi över en av de stora

632 sidor om poeten Ekelöf

Den första grundläggande biografin över skalden Gunnar Ekelöf föreligger nu i en lovprisad upplaga, där författaren Carl Olov Sommar gått till verket med energi, sakkunskap och entusiasm. Ingenting har lämnats åt slumpen i den tjocka volymen på 632 sidor. Det kan tyckas att Sommar många gånger varit för detaljerad i skildringen av den rastlöse skaldens liv, men det visar sig snart att upplysningarna behövs för att placera in bitarna på rätt plats i det väldiga pussel som Gunnar Ekelöfs liv utgjorde.

Sommar har valt att samla det omfattande materialet från brev till dagsboksanteckningar. Förklaringar, psykologiska fakta, analyser bara snuddar han vid, för han vet att allt inte passar inom samma pärmar. Karaktär och psyke kan skildras i separatarbeten och dessutom vänder sig denna bok till läsare, som i många fall har egna omdömen och idéer och därför är mogna nog att dra sina slutsatser själva.

I den aktuella skaldens fall är familjeförhållandena viktiga. Föräldrarna var olikartade till karaktär, läggning och social förankring. Faderns släkt var enkel, moderns aristokratisk. Makarna var oeniga i det mesta. Han religiös och inåtvänd, hon ytlig och nöjeslysten. Händelserna komplicerades av att skaldens far i mogen ålder fick syfilis som följd av en ungdomssynd. Ett erotiskt snedsteg i den glada ungdomens tid resulterade i en långvarig psykisk störning, som fick allvarliga konsekvenser för både fadern och sonen.

Moderns ”svek”

När Gerhard Ekelöf avled kom en annan man i hans ställe och förhållandet mellan mor och son komplicerades ytterligare. Det uppstod snart ett hat-kärleksförhållande och den brådmogne skalden fick starka Hamletkomplex gentemot modern. I efterlämnade anteckningar talar han om moderns förräderi och enligt expertisen kan sådana känslor bädda för en kommande alkoholism.

Eftersom Gunnar Ekelöfs far varit en skicklig börsman blev han smått förmögen. Han var med dagens mått en duktig ”finansvalp” och det rörde sig om stora penningsummor. Därigenom kunde Gunnar resa och studera efter personlig smak. Efter studentexamen for han till London och ägnade sig åt orientaliska studier. I ett brev från denna tid har han gjort en viktig anteckning: ”Österlandet finner man inte i verkligheten men varje människa som vill uträtta något i frasens ideella mening måste finna Österlandet inom sig.”

Vad han sökte var ett språk inne i språket. I stället för ordens fonetiska värden sökte han de nyanser och skiftningar som uppkom när speciella ord ställdes bredvid varandra. Redan i ungdomen var han inne på att språket var ett frö till magi och besvärjelse.

Kreuger sköt sig i Paris i början av trettiotalet och många människor, däribland Gunnar Ekelöf, förlorade över en natt allt vad de ägde. I april 1932 utkom skaldens debutdiktsamling samt — sent på jorden — på det avantgardistiska Spektrums förlag. Stämningen i dikterna var pessimistisk. Skalden är utestängd från all verklighet och det är främlingskapet som dominerar.

Kvinnorna

Kvinnorna utgör ett sällsamt kapitel i Gunnar Ekelöfs liv. Den första kvinna han var allvarligt förtjust i lämnade honom för att flytta till Karin Boye, som då bodde på Gärdet i Stockholm. Efteråt var det Irma som blev kvinnan i hans liv. Den perioden varade inte så länge och Irma togs om hand av författarkollegan Eyvind Johnson.

Gunnar Ekelöf var på den tiden vår mest internationellt orienterade diktare. Han förstod surrealismen som var en rörelse som ville befria människan. Han kände också frändskap med Rimbaud, som han förgäves sökte introducera i vårt land. Ekelöf ville leva isolerat och han skrev för de få som förstod honom. Han passade in i den Sprengel-Krusenstjernska salongen och han blev en av huvudpersonerna i kretsen, som samlades hos Knut Jaensson och Tora Dahl i den berömda Lidingö-villan.

Man kan också förstå att Gunnar Ekelöf blev vän med Harry och Moa Martinson i Sorunda. I ett inbjudningsbrev skrev Harry: ”Vi skulle gärna vilja se dig här i torpet, här i det lokala gräset, bland de framstående träden, de upphöjda molnen. I tvisten om vad som är verklighet kunna vi då sitta här under de höga solrosorna och under tiden äta”.

□ *Gunnar Ekelöf i Stockholm, augusti 1956.*

Samhällskritisk

Ekelöf var ingen ytlig jasägare. I diktsamlingen Non Serviam 1945 kom han med en stark Sverigekritik. Han tyckte inte om byråkratiska översittare eller monopolitiska myndigheter. Han var också kritisk mot den standardiserade samhällsbebyggelsen, som han fann monoton och skrämmande. Kritiken står sig än i dag.

Så småningom fick Gunnar Ekelöf en position i samhället. Han utnämndes till hedersdoktor och kom in i Svenska Akademien. Originell som alltid och mogen och personlig föreslog han Nils Ferlin till nobelpriset med motiveringen att ”Ferlins produktion har en ton av renaste svenskhet i samma ideella mening som Heidenstam, när han var som bäst kunde lägga i begreppet: att vara svensk”.

I toppen

Gunnar Ekelöf blev med ens Sveriges mest tongivande skald och portalgestalt. En kritiker skrev 1959, när samlingen Opus incertum kom ut:”Var gång Gunnar Ekelöf ger ut en ny diktsamling ändrar den svenska lyriken sitt lopp; så enastående ter sig numera hans auktoritet, så fulltonig hans samklang med tidens stämningar”.

Sommars fina biografi över en stor svensk poet kompletteras av en brevupplaga, som är typisk för sin upphovsman. Ekelöfs position som brevskrivare kopplas medvetet samman med Tegnérs och Strindbergs, vilket inte är så välfunnet. Ekelöf var som epistelskribent saklig och kunnig. Tegnér och Strindberg var mästare i genren och skrev med sikte på att breven skulle publiceras.

Mot konventionen

Ekelöf har ett ärende och ett syfte och det beskriver han på bästa vis. Hans djupa benägenhet och ironiska avståndstagande till det konventionella livet ser man många exempel på i brevurvalet. Han ville helst bli titulerad som herr och inte som ”en av de aderton” eller filosofie doktor. Han kunde också vara ironiskt underfundig som denna händelse berättar om:

Recitatrisen Eva-Lisa Lennartsson frågade honom inför en uppläsning ur Diwan över Fursten av Emgiòn om hon före uppläsningen skulle lämna förklaringar till en del uttryck, som verkade svårförståeliga.

Ekelöf svarade:”Förklara ingenting, var mystisk”.

Nils Berman